

การจัดการศึกษาในประเทศไทย

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการดำเนินการศึกษาสำหรับพลราษฎรตามแนวทางที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะของบุคคล เพื่อให้มีคุณสมบัติ เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ¹

ความเป็นมาของการศึกษาไทย

การศึกษาของไทยให้จัดกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. 1781 - 1921) แต่เป็นการศึกษาแบบโบราณโดยรัฐและวัดเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคม กิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐและวัดยอมเป็นการสอนประชาชนไปในตัว สำนักเรียนในสมัยนั้นมี 2 แห่ง คือ "วัด" สำหรับบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป และสำนักราชบัณฑิตสำหรับสอนเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการเท่านั้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310) การศึกษาได้เปลี่ยนรูปไปจากการศึกษาสมัยสุโขทัย กล่าวคือลักษณะของการศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นไปในทางติดต่อกับประชาคมเท่านั้น เพราะการศึกษาโดยทั่วไปตกอยู่กับวัด แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาในสมัยนั้นก็ยังทำให้ประเทศไทยเจริญในทางอักษรศาสตร์และศิลปศาสตร์เป็นอันมาก การชาว

¹แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503.

ต่าง ๆ ที่ยังสืบเนื่องมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ก็มีไม่น้อย วัดกับบ้านใกล้เคียงกันมาก เกือบจะกล่าวได้ว่าศูนย์กลางของประชาคมคือวัด ดังนั้นแม้การศึกษาจะคงตามไป ค่ายก็ไม่เสียประโยชน์ คำว่า "โรงเรียน" ในสมัยนั้นไม่มีอาคารสำหรับใช้เป็นที่ เล่าเรียนโดยเฉพาะแต่สอนกันในกุฏิพระเพียงไม่กี่คน วิชาที่สอนส่วนมากเป็นการ สอนอ่านเขียนภาษาไทยและภาษาบาลี ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การศึกษาได้เจริญกว้างขวางออกไป เรียกว่าเป็นสมัยที่มีการเจริญถึงขีดสูงสุดก็ได้ อาจจะเป็นเพราะในขณะนั้นประเทศบ้านเมืองว่างเว้นจากสงครามมีความสงบสุข ทั่วไป พระองค์จึงทรงมีเวลาที่จะส่งเสริมศิลปศาสตร์ไปอย่างเต็มที่ มีการสอน ภาษาต่างประเทศหลายภาษา มีการตั้งโรงเรียนหมอสอนศาสนาเพื่อสอนลัทธิ ศาสนาของชาวยุโรปควย แม่สมเด็จพระนารายณ์เองก็โปรดให้ส่งเจ้านายและลูก ขุนนางไปโรงเรียนซึ่งพวกหมอสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสได้ตั้งขึ้น

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษายังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับสมัย กรุงศรีอยุธยา กล่าวคือวัดและบ้านรับภาระในการอบรมสั่งสอนเด็ก ส่วนรัฐเป็นผู้ ควบคุมและให้ความอุปถัมภ์การให้ครูคำสอนและประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นส่วนสำคัญของระบบการศึกษา ผู้ที่ได้รับการศึกษาสมัยนั้นส่วนมากเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงน้อยคนที่อ่านหรือเขียนหนังสือได้ ทั้งนี้คงเป็นเพราะว่า ประการแรกถ้า ไปเรียนที่วัดก็ต้องมีพระเป็นครู เด็กผู้หญิงจะไปนั่งเรียนกับพระกระไรได้และถ้าเกิด มีอันต้องให้พระหรือสามเณรสอนเด็กหญิงนั้นก็จะเป็นเรื่องมีดิ่งงามขึ้นเสมอ ๆ และอีก ประการหนึ่ง การให้เด็กหญิงเรียนรู้นั่งหนังสือเป็นทางนำไปสู่ความเสียหาย ครูขาด ประทีปเสน ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ "โรงเรียนกุลสตรีวังหลังกับเหมมู่โคด" ตอนหนึ่งว่า "... ไม่มีความนิยมให้เด็กหญิงได้เล่าเรียนวิชาหนังสือ ควดยพวกนี้ มองเห็นภยันตรายจะมีในจรรยาของเด็ก คือวิธอ่านเขียนจดหมายโต้ตอบกับชาย ที่รักแล้วเกรงว่าเด็กหญิงเหล่านั้นจะเสียคน เด็กหญิงจึงไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือไทย

เวนไวแแต่สตรีชั้นสูงศักดิ์ ซึ่งมีการระแวงระวังภัยชนิดนี้อย่างมั่นคงแล้ว ก็ได้รับการสอนให้เขียนอยู่แต่ในเคหสถานบ้านเรือนของตนเท่านั้น¹

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงดำริว่า ผู้ที่เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณจะต้องรู้หนังสือไทยและขนบธรรมเนียมมราชการ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโรงเรียนสอนหนังสือแก่บุตรหลานพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ขึ้นในพระบรมมหาราชวังตามประกาศเรื่องโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. 2414² ภายหลังเมื่อจัดตั้งกรมมหาดเล็กขึ้น ก็ได้โปรดให้คัดเลือกบุตรหลานผู้มีตระกูลสูง มาฝึกหัดจัดเป็นกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ และโปรดให้ศึกษาหาความรู้ในราชสำนักสำหรับราชการด้วย ขณะนั้นได้มีการจัดกรมต่าง ๆ ขึ้นหลายกรม คนหนุ่ม ๆ นิยมการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น เมื่อห้องเรียนในวังทหารมหาดเล็กไม่เพียงพอก็โปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้จัดตั้งโรงเรียนพระราชทานสำหรับชนชั้นกลางขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2425 แต่การศึกษายังอยู่ในวงแคบเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์และบุตรหลานข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และวัตถุประสงค์ของการศึกษา ก็เพื่อสอนหนังสือและวิชาเลขให้กุลบุตรมีความรู้ความสามารถพอที่จะเข้ารับราชการได้เท่านั้น

การตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร

ในขณะที่โปรดให้จัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเป็นโรงเรียนสำหรับข้าราชการนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาว่าควรที่จะจัดตั้งโรงเรียนให้แพร่หลายออกไปให้เป็นประโยชน์ถึงประชาชนพลเมืองด้วย แต่โดยที่ประชาชนยังนิยมฝากเด็กไปเล่าเรียนตามวัดจนเป็นประเพณี การสอนก็ไม่เป็นระเบียบและไม่เป็นประโยชน์แก่มหาชน

¹ ทัศ ประทีปเสน, โรงเรียนกุลสตรีวังหลังกับแฮมมิลตัน (พระนคร : โรงพิมพ์ ร. รัตนะ, 2491), หน้า 1 - 2.

² กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 (พระนคร 2507), หน้า 29 - 31.

เท่าที่ควรจึงโปรดให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นต่างหาก โดยอาศัยที่ดินและ
 ศาลาวัถ์ที่มีอยู่แล้วเป็นสถานที่สอน ทั้งนี้เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่ให้ขัดกับขนบธรรมเนียม
 นิยมประเพณีแต่เดิม โรงเรียนสำหรับประชาชน แห่งแรกตั้งขึ้นในจังหวัดพระนครราว ๆ
 พ.ศ. 2426 - 2427 ที่วัดมเหยงคณ์¹ เมื่อเปิดโรงเรียนประชาชนก็นิยมส่งลูกหลาน
 เข้าเรียนมากขึ้นดังปรากฏในคำชี้แจงของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ขณะนั้นทรงดำรง
 พระยศเป็นกรม จวง) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้นซึ่งชี้แจงต่อที่ประชุมเสนาบดีว่า
 ฝ่ายราชการในหน้าที่กระทรวงธรรมการตอนหนึ่งกล่าวว่ "บัดนี้ราษฎรพากันนิยมการเล่า
 เรียนมากขึ้นแล้ว เห็นได้โดยที่เปิดโรงเรียนขึ้นที่ไหนก็มีนักเรียนเข้าเรียนกันเต็มทีนั้น..."²
 ต่อมาก็ได้ขยายไปตามพระอารามหลวงต่าง ๆ แพร่หลายออกไปตามลำดับ

สำหรับการศึกษาสอนภูมิภาคอาศัยคณะสงฆ์และกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดทำตั้งแต่
 พ.ศ. 2441 คือนอกจากจะโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปปกครองหัวเมืองจัดตั้งโรงเรียน
 สำหรับราษฎรแล้ว ยังโปรดให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามวัดวาอารามต่าง ๆ หัวราชอาณาจักร
 โดยอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นครูสอนทั้งด้านธรรมปฏิบัติและวิชาความรู้อย่างอื่น ๆ และ
 ทรงอาราธนาพระเจ้าอนงยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ที่สมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่
 ให้ทรงรับภาระอำนวยการให้พระภิกษุสงฆ์ตั้งสอนกุลบุตรและบังคับอารามในหัวเมืองหัวราช
 อาณาจักร โดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ขณะนั้นทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น) เป็น
 เจ้าหน้าที่จัดพิมพ์แบบเรียนต่าง ๆ ที่จะพระราชทานพระภิกษุสงฆ์ไปฝึกสอนรวมทั้งเบิกจ่าย
 พระราชทรัพย์เพื่อกิจการนี้ และโปรดให้ยกโรงเรียนพุทธศาสนิกชนในหัวเมืองทั้งปวงขึ้นอยู่
 ในพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เพื่อจะได้เป็นหมวดเดียวกัน ต่อมาเมื่อ
 ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้กำหนดให้พระภิกษุสงฆ์ช่วย
 จัดการประถมศึกษาให้แพร่หลายออกไปภายใต้การอำนวยการของเจ้าคณะมณฑล

003358

¹ เกหลง ปภาวดี, ประวัติการศึกษาประเทศไทย (จุลสารฉบับที่ 1),
 (พระนคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2500), หน้า 9.

² กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 18.

ทำให้การศึกษาได้ขยายออกอย่างรวดเร็ว

ระบบการศึกษาในปัจจุบัน

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. อนุบาลศึกษา
2. ประถมศึกษา
3. มัธยมศึกษา
4. อุดมศึกษา¹

อนุบาลศึกษาได้แก่การอบรมเบื้องต้นเพื่อให้บุตรกุลธิดาพร้อมที่จะรับการศึกษา ระดับประถมศึกษาต่อไป

ประถมศึกษา เป็นการศึกษาก่อนบังคับ ได้แก่การศึกษาซึ่งมุ่งหมายจะสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กด้วยการอบรมสั่งสอนขั้นมูลฐาน อันเป็นทางนำไปสู่การเรียนรู้และการปฏิบัติ แบ่งออกเป็นสองประโยคคือ ประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และประโยคประถมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น

มัธยมศึกษา ได้แก่การศึกษาที่อาศัยประถมศึกษาเป็นพื้นฐาน มุ่งหมายจะสำรวจและส่งเสริมความสนใจและความฉันทามิตรวมชาติของเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีความรู้และทักษะอันเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ หรือในกรณีพื้นฐานความรู้อันจำเป็นแก่การดำรงชีวิต หรือเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ประโยคคือ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น และประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ละประโยคไม่เกิน 3 ชั้น

¹ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503.

อุดมศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาชีพ หรือวิชาการชั้นสูง และการวิจัยในมหาวิทยาลัย
หรือในสถาบันชั้นสูงอื่น ๆ

ความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา

มีระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ว่า "รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่ศักยภาพเพื่อเป็นพลเมืองที่มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ" นอกจากนี้ยังระบุให้เด็กทั้งชายและหญิงอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 15 ปีบริบูรณ์เป็นอย่างน้อย และเพื่อจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ จึงจัดให้มี จริบศึกษา, พลศึกษา, พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา¹

หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการศึกษาของไทย

แต่เดิมกรมมหารมหาดเล็กเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งโรงเรียน เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้เริ่มจัดโรงเรียนหลวงขึ้นในกรมมหารมหาดเล็กก่อนในปี พ.ศ. 2414² ต่อมาใน พ.ศ. 2430 ทรงพระราชดำริว่าโรงเรียนหลวงได้จัดตั้งจนแพร่หลายการเล่าเรียนเจริญขึ้นมากแล้วเห็นว่าควรจัดโรงเรียนเป็นราชการพลเรือนแต่มาเกี่ยวเนื่องอยู่ในฝ่ายทหาร ก็เพราะได้เริ่มให้จัดขึ้นในกรมมหารมหาดเล็กก่อน ถึงเวลาอันสมควรที่จะแยกการจัดโรงเรียนทั้งปวงออกจากกรมมหารมหาดเล็กมาจัดตั้งเป็นกรมหนึ่ง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 51.

ทางหากในราชการพลเรือน เมื่อ พ.ศ. 2430 ตามประกาศตั้งกรมศึกษาธิการ
 "... บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานซึ่งสำหรับจัดการเลาเรียนหังปวง
 รวมเป็นกรมหนึ่ง เรียกว่ากรมศึกษาธิการ ซึ่งผู้ได้รับกระแสพระราชดำริเป็นหัวหน้าพนักงาน
 จัดการเลาเรียน เป็นตำแหน่งข้าหลวงผู้บัญชาการศึกษา และให้ผู้ซึ่งได้รับราชการอยู่ใน
 พนักงานจัดการเลาเรียนหังปวงสังกัดขึ้นอยู่ในกรมศึกษาธิการตามตำแหน่งซึ่งได้รับราชการ
 นั้นทุกคน ..." ¹ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าดิศพรกุมาร ซึ่งได้รับ
 การสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมทรงพระนามว่า กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ทรงบัญชาการ
 กรมศึกษาธิการ

ต่อมา พ.ศ. 2432 กรมศึกษาธิการ ได้ไปรวมอยู่ในบังคับบัญชาของกรม
 ธรรมการ ² เพราะในปีนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริจัดตั้ง
 ที่ประชุมเสนาบดีขึ้นจากเดิมซึ่งมีอยู่ 6 ตำแหน่ง เป็น 12 ตำแหน่ง มีพระเจ้าอนงยาเชอ
 กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) เป็น
 เสนาบดีกรมธรรมการ ตั้งแต่บัดนั้นมาการศึกษาของประเทศไทยก็เจริญก้าวหน้าเรื่อยมา
 กรมศึกษาธิการก็เจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงทั้งหน่วยงานและขยายหน้าที่ความรับผิดชอบ
 โดยสรุปเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2435 ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการ และตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเป็น
 ครั้งแรก

พ.ศ. 2438 บังการตีใ้แผนการศึกษาฉบับแรก เพื่อใช้เป็นหลักในการจัด
 ระบบการศึกษา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 58 - 60.

พ.ศ. 2462 กระทรวงธรรมการ เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2464 เริ่มการศึกษาภาคบังคับ คือประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา

แต่ยังไม่ทั่วประเทศ

พ.ศ. 2469 กระทรวงศึกษาธิการ เปลี่ยนชื่อกลับเป็นกระทรวงธรรมการตามเดิม

พ.ศ. 2478 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งมีสาระสำคัญ
บางประการเปลี่ยนไปจากเดิม เช่นเกณฑ์บังคับเข้าเรียนให้เริ่มเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 พัน
เกณฑ์บังคับเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 15 นอกจากนี้มีเพิ่มเติมให้ท้องถิ่นที่มีฐานะเป็นเทศบาล¹
ให้รับโอนโรงเรียนประชาบาลจากกระทรวงธรรมการมาจัดเองเป็นการเริ่มโรงเรียนเทศบาล

พ.ศ. 2483 เริ่มการศึกษานอกระบบ

พ.ศ. 2484 กระทรวงธรรมการ เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการอีก และใช้มา

จนปัจจุบัน

พ.ศ. 2486 กระทรวงศึกษาธิการ โอนโรงเรียนเทศบาลมาจัด

พ.ศ. 2491 ยกฐานะครูประชาบาลเป็นข้าราชการ สังกัดกรมสามัญศึกษา ตั้งแต่

วันที่ 5 พฤษภาคม

พ.ศ. 2503 ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

พ.ศ. 2505 โอนโรงเรียนในเขตเทศบาลบางส่วนไปให้เทศบาลเป็นผู้จัด

พ.ศ. 2509 โอนโรงเรียนประชาบาลส่วนใหญ่ไปอยู่ในสังกัดกรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2509 โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด
เป็นผู้จัด²

¹ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 1 ตุลาคม 2514 ครอบคลุม 50 ปี
การศึกษาประชาบาล (พระชนก , 2514), หน้า 29.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

โดยสรุปแล้วจะกล่าวได้ว่า ถึงแม้ว่าผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน จะแบ่งแยกกันออกไปคือ การศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ สำนักนายกรัฐมนตรี มีบางส่วนอยู่กับกระทรวงศึกษาธิการ และงานการศึกษาประชาบาล ซึ่งทั้งกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบจัดเป็นส่วนใหม่ ที่เหลือบางส่วนจัดโดย เทศบาล นอกจากนั้นจัดโดยกรมสามัญศึกษา เพื่อเป็นโรงเรียนตัวอย่างเท่านั้น ก็ยังนับว่า กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดและใหญ่ที่สุดในการรับผิดชอบการศึกษาของชาติ มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกระดับชั้นตั้งแต่การศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียนหรืออนุบาล ศึกษา, ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา, การฝึกหัดครู, อุดมศึกษา, การศึกษาพิเศษ และการศึกษา นอกโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดดำเนินการศึกษาสำหรับประชาชนตาม แนวทางที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษา ตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะของบุคคล เพื่อให้มีคุณสมบัติ "เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม และวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ"¹⁰

การบริหารงาน

หน้าที่ราชการในกระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้งหลายหน มีการเพิ่ม และขยายหน่วยงานอยู่ตลอดเวลา จนใน พ.ศ. 2502 ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง

¹⁰ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503.

ทบวงกรม ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2502 แบ่งส่วนราชการกระทรวงศึกษาธิการ เป็น 10 หน่วย
ดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
2. สำนักงานปลัดกระทรวง
3. กรมการฝึกหัดครู
4. กรมการศาสนา
5. กรมพลศึกษา
6. กรมวิชาการ
7. กรมวิสามัญศึกษา
8. กรมศิลปากร
9. กรมสามัญศึกษา
10. กรมอาชีวศึกษา ¹

ในปี 2514 ได้รวมวิทยาลัยเทคนิคเข้ากับวิทยาลัยการก่อสร้าง และวิทยาลัย
โทรคมนาคมเข้าเป็นสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า แยกเป็นหน่วยงานอิสระไม่ขึ้นกับ
กรมอาชีวศึกษา ดังนั้นหน่วยงานในปัจจุบันจึงมี 11 หน่วยงาน ²
หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานมีดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทางการเมือง
เป็นต้นว่า รวบรวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลและกิจการที่กระทรวงใดปฏิบัติหรือคิดจะปฏิบัติ
ตามนโยบายนั้น ตรวจเรื่องราวที่กรมกองต่าง ๆ จะเสนอรัฐมนตรี เตรียมเรื่องใน
ระเบียบวาระประชุมของคณะรัฐมนตรี ตรวจสอบเรื่องราวร้องทุกข์และความเห็นต่าง ๆ
ที่มีผู้ส่งมายังรัฐมนตรี ติดตามประสานงานประจำดำเนินไปด้วยดี

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 502.

² กองวางแผนงาน กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2514, (พระนคร, 2516), หน้า 2.

2. สำนักงานปลัดกระทรวงมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการประจำทั่วไปในกระทรวง
ควบคุมราชการทั่วไปในกระทรวงและราชการที่มีใ้แยกไว้ให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่ง
โดยเฉพาะเช่นรักษาระเบียงและควบคุมราชการที่เป็นส่วนกลาง ควบคุมเจ้าหน้าที่จัดการ
ศึกษาส่วนภูมิภาคดำเนินการเกี่ยวกับรัฐบาลต่างประเทศ องค์การต่างประเทศและระหว่างชาติ
ซึ่งติดต่อกับกระทรวงศึกษาธิการ ประสานงานเกี่ยวกับการคลังที่เป็นส่วนรวมหลาย ๆ กรม
เผยแพร่การศึกษา เผยแพร่วัฒนธรรม ฯลฯ

3. กรมสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์
พระราชบัญญัติประถมศึกษา พร้อมทั้งควบคุมและเสริมสร้างคุณภาพให้สูงขึ้นเป็นการสอดคล้องกับ
แผนการศึกษาและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้การส่งเสริมประสานงาน
การขยายการศึกษาภาคบังคับ กำหนดและควบคุมมาตรฐานของโรงเรียนประถมศึกษาทุก
ประเภท ทำการวิจัยค้นคว้า ทดลองและสร้างแบบทดสอบมาตรฐานระดับประถมศึกษา จัดการ
ศึกษาผู้ใหญ่ทุก ๆ ระดับทั้งงานสามัญศึกษาและวิชาชีพ การส่งเสริมและการจัดการศึกษาพิเศษ
(ตามอกุญหนวก) การศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสำหรับเด็กชาวเขา และการศึกษาใน
ท้องถิ่นกันดาร

4. กรมวิสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย
ควบคุมดูแลและอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ จัดทำและควบคุมงบประมาณ รายได้ รายจ่าย เงินการจ
สร้างโรงเรียนต่าง ๆ จัดการสอบไล่ชั้นประโยคต่าง ๆ และสอบเทียบความรู้นักมัธยมปีที่ 3
และชั้นมัธยมปีที่ 6

5. กรมอาชีวศึกษา มีหน้าที่จัดการศึกษาในสถานวิชาชีพ เช่น ฝึกตั้ง ขยาย และ
ควบคุมโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทต่าง ๆ ตรวจสอบแนะนำให้นักเรียนเรียนวิชาอาชีวพิ
เหมาะสมกับอุปนิสัยและสติปัญญาของตน เขียนแบบการก่อสร้าง คำนวณและทำประมาณการ
สร้างอาคารและครุภัณฑ์ศึกษา ฯลฯ

6. กรมพลศึกษา มีหน้าที่ดำเนินการและควบคุมดูแลให้การศึกษาด้านการพลศึกษา
แก่ครู นักเรียน และประชาชน ดำเนินการและควบคุมดูแลในเรื่องการดูแล การอนุภาค
และควบคุมดูแลการก่อสร้างกรีฑาสถานแห่งชาติกับสนามกีฬาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

7. กรมวิชาการ มีหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินงานการศึกษาของกรมต่าง ๆ และของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นส่วนรวมโดยยึดหลักวิชาสถิติเป็น การเกณฑ์ว่า มุ่งหมายที่จะให้การศึกษาของชาติมีความมั่นคง เป็นศูนย์กลางทางวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ

8. กรมการฝึกหัดครู มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดดำเนินการผลิตครูประเภทต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐานทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการในการจัดการศึกษาและการเพิ่มปริมาณของพลเมือง กับทั้งช่วยส่งเสริมฐานะของครูอาจารย์ที่ได้รับการฝึกฝนให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น มีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น

9. กรมการศาสนา มีหน้าที่รับผิดชอบงานการศึกษาโดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ การจัดการศึกษาก่อนศาสนาและจริยศึกษา การพัฒนาวัดและทำหน้าที่เป็นศาสนูปถัมภกแก่ศาสนาอื่น ๆ ด้วย

10. กรมศิลปากร มีหน้าที่รักษารักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราชทางศิลปะและวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคงถาวร เพื่อเรี่ยไรเงินซึ่งมีอยู่เล็กน้อยแห่งความเป็นชาติที่เคยมีสมบัติทางศิลปะอันสูงส่งของตนเองมาแต่เมืองโบราณกาล และเผยแพร่ศิลปวิทยาการให้เข้าถึงประชาชน หรือให้ประชาชนเข้าถึงศิลปวิทยาการเหล่านั้นโดยทวิวิธีชักจูงให้เกิดความรู้ ความนิยมทั้งในกานการฝีมือและวิชาการของบรรดาศิลปินผู้เชี่ยวชาญในวิชาดารสาขาต่าง ๆ เหล่านั้น ไปตามความปรารถนาของศิลปะด้วย เพื่อยกระดับทางจิตใจให้สูงขึ้นไปตาม อันเป็นการนำให้เกิดความเจริญทางจิตใจของประชาชนในชาติ

11. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เป็นสถานการศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตครูวิชาวิจิตรระดับปริญญา ให้การศึกษาทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา และทำการวิจัยส่งเสริมทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2514 สถาบันนี้มีสถานศึกษาในสังกัด 3 แห่งคือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2515 เป็นต้นมา ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ได้มีการแบ่งส่วนราชการกระทรวง ทบวง กรมใหม่ กระทรวงศึกษาธิการก็เป็นกระทรวงหนึ่งที่มีการปรับปรุงกรมกองต่าง ๆ ใหม่ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วยส่วนราชการต่าง ๆ ดังนี้

1. สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
2. สำนักงานปลัดกระทรวง
3. กรมการฝึกหัดครู
4. กรมการศาสนา
5. กรมพลศึกษา
6. กรมวิชาการ
7. กรมศิลปากร
8. กรมสามัญศึกษา
9. กรมอาชีวศึกษา
10. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
11. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
12. วิทยาลัยวิชาการศึกษา¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 การปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม

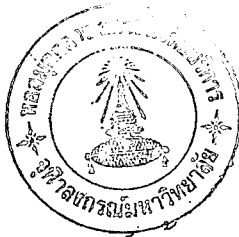
การแบ่งเขตการศึกษา

เพื่อประโยชน์แก่การบริหารการศึกษาให้เป็นผลดียิ่งขึ้น ใน พ.ศ. 2500 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ขึ้นเป็นหน่วยสำหรับตรวจราชการของผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ รวม 12 หน่วย เรียกว่าภาคการศึกษา^{๑๐} โดยพิจารณาตามหลักภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและปริมาณคุณภาพของงานด้านการศึกษา ดังนี้

- ภาคศึกษา 1 จังหวัดพระนคร ชนบุรี นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ
สมุทรสาคร นครปฐม*
- ภาคศึกษา 2 จังหวัดปัตตานี ยะลา* นราธิวาส สตูล
- ภาคศึกษา 3 จังหวัดสงขลา* พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร
- ภาคศึกษา 4 จังหวัดภูเก็ต* ตรัง กระบี่ พังงา ระนอง
- ภาคศึกษา 5 จังหวัดราชบุรี* เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กาญจนบุรี สมุทรสงคราม
- ภาคศึกษา 6 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ลพบุรี* สระบุรี
ชัยนาท อุทัยธานี
- ภาคศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก* นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ พิจิตร กำแพงเพชร
สุโขทัย ตาก เพชรบูรณ์
- ภาคศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่* เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน
แม่ฮ่องสอน
- ภาคศึกษา 9 จังหวัดอุตรธานี* หนองคาย เดช ขอนแก่น สกลนคร
- ภาคศึกษา 10 จังหวัดอุบลราชธานี* ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ นครพนม ยโสธร
- ภาคศึกษา 11 จังหวัดนครราชสีมา* ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ
- ภาคศึกษา 12 จังหวัดฉะเชิงเทรา* ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง ตราด นครนายก

^{๑๐} กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 480 - 481.

^{๑๑} จังหวัดที่มีเครื่องหมาย * คือจังหวัดที่เป็นที่ทำการภาคศึกษา

แต่ละภาคมีผู้ตรวจราชการภาคเป็นศูนย์กลางการศึกษาในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคของตน
ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนชื่อเรียกภาคการศึกษาว่า "เขตศึกษา"¹
และผู้ตรวจราชการภาคก็เปลี่ยนชื่อเรียกเป็น "ศึกษาธิการเขต"

สถาบันการศึกษา

จำนวนสถาบันการศึกษาในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการในปี 2515
แยกตามประเภทโรงเรียนได้ดังนี้คือ.-

1. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 417 โรงเรียน เป็นโรงเรียนซึ่งดำเนินการ
โดยกรมสามัญศึกษา 74 โรงเรียน และเป็นโรงเรียนราษฎร์ 343 โรงเรียน
2. โรงเรียนประเภทประถมศึกษา จำนวน 1,382 โรงเรียน เป็นโรงเรียนสังกัด
กรมสามัญศึกษา จำนวน 335 โรงเรียน เป็นโรงเรียนราษฎร์ จำนวน 1,047 โรงเรียน
3. โรงเรียนประเภทมัธยมศึกษาสายสามัญ ในปีการศึกษา 2515 มีโรงเรียน
ประเภทนี้ รวมทั้งสิ้น 1,641 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนรัฐบาลในสังกัดกรม
วิสามัญศึกษา จำนวน 551 โรงเรียน และโรงเรียนราษฎร์ จำนวน 1,096 โรงเรียน
4. โรงเรียนประเภทมัธยมศึกษาสายอาชีพ มีจำนวน 275 โรงเรียน โรงเรียน
เหล่านี้เป็นโรงเรียนรัฐบาลที่สังกัดกรมอาชีวศึกษา จำนวน 198 โรงเรียน และเป็นโรงเรียน
ราษฎร์ จำนวน 77 โรงเรียน
5. สถาบันฝึกหัดครู มีจำนวน 35 โรงเรียน เป็นวิทยาลัยครู 28 โรงเรียน และวิทยาลัย
วิชาการศึกษา 6 แห่ง

¹พระราชกฤษฎีกา แบ่งท้องที่ของกระทรวงศึกษาธิการออกเป็นเขต พ.ศ. 2516
ประกาศ ณ วันที่ 14 พฤษภาคม 2516 (อัครดำเนนา)

6. การศึกษาอื่น ๆ มีโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ในสังกัดกรมสามัญศึกษาอยู่ 703 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ 410 โรงเรียน และโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ 293 โรงเรียน ส่วนโรงเรียนสารพัดช่างและหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่รวม 49 โรงเรียน วิทยาลัยนาฏศิลป์ และโรงเรียนช่างศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร 3 โรงเรียน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สังกัดกรมสามัญศึกษา 29 โรงเรียน นอกนั้นยังมีโรงเรียนพิเศษอื่น ๆ อีก 1,054 โรงเรียน¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กอองวางแผนการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, สถิติการศึกษามัธยมศึกษา
ปีการศึกษา 2515, (พฤษภาคม, 2506), หน้า 11.